

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ

ОБРАЗАЦ 6.

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ У СОМБОРУ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

-обавезна садржина- свака рубрика мора бити попуњена

(сви подаци уписују се у одговарајућу рубрику, а назив и место рубрике не могу се мењати или изоставити)

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<ol style="list-style-type: none">
Датум и орган који је именовао комисију 12.05.2017. године. Наставно-научно веће Педагошког факултета у Сомбору.
Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:<ol style="list-style-type: none">
Проф. др Миа Марић, ванредни професор за ужу научну област Психолошке науке; 21.01.2016.; Педагошки факултет у Сомбору.
Проф. др Радмила Богосављевић, ванредни професор за ужу научну област Педагошке науке; 01.11.2013.; Педагошки факултет у Сомбору.
Проф. др Јосип Ивановић, редовни професор за ужу научну област Педагошке науке; 22.12.2016.; Учитељски факултет на мађарском наставном језику у Суботици.
Доц. др Александар Јанковић, доцент за ужу научну област Методика наставе познавања природе и друштва; 01.02.2014.; Педагошки факултет у Сомбору.
Проф. др Марија Сакач, ванредни професор за ужу научну област Психолошке науке; 13.06.2013.; Педагошки факултет у Сомбору.
Проф. др Станко Цветићанин, редовни професор за ужу научну област Методика наставе познавања природе; 14.09.2015.; Педагошки факултет у Сомбору.
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<ol style="list-style-type: none">
Име, име једног родитеља, презиме: Ђорђе (Лука) Цвијановић
Датум рођења, општина, држава: 5.05.1964., Сремска Митровица, Република Србија
Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив: Учитељски факултет у Сомбору, Основне академске студије-студијски програм Професор разредне наставе

4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија

2014., Методика наставе познавања друштва.

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране:

Педагошки факултет у Сомбору; „Садржаји наставе природе и друштва значајни за формирање појмова о историјском развоју у односима српског и хрватског народа“; Дидактичко-методичке науке разредне наставе; 19. септембар 2013. године.

6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Дидактичко-методичке науке разредне наставе.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Ставови учитеља различите етничке припадности према садржајима наставе природе и друштва“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација Ђорђа Цвијановића под називом „Ставови учитеља различите етничке припадности према садржајима наставе природе и друштва“ изложена је на 352. нумерисане стране куцаног текста. Написана је на српском језику, ћириличним писмом, а насловна страна и сажетак на српском и енглеском језику. Дисертација је сачињена у складу са упутством за израду докторске дисертације. Докторска дисертација је структурирана у 5 делова, односно 15 поглавља, што све заједно чини једну целину. У оквиру дисертације су 43 табеле, 6 графикана, 569 литературних јединица и 55 прилога.

Уводна разматрања – садрже концизан преглед и опис тематске области докторске дисертације са нагласком на значај и актуелност тематике истраживања. *Актуелно стање у области истраживања* – даје систематичан преглед актуелних истраживања доступних из литературних извора, од значаја за дефинисање циља истраживања и поставку хипотеза и методологије истраживања.

Проблем, предмет и циљ истраживања – основа проблема је приказана јасно и оптимално обимно. На основу објашњења обухваћеним проблемом истраживања се може сагледати приступ и начин на који се може доћи до решења. Предмет и циљ истраживања су представљени сажето и концизно и на основу њих се може стећи јасан увид у конкретну тему, као и шта се настоји постићи истраживањем.

Хипотезе истраживања садрже предвиђање, пробно објашњење и вођење у процесу истраживања. Хипотезе су у овом раду постављене, дефинисане и образложене у складу са научним сазнањем из ове области истраживања.

Методологија истраживања обухвата методолошки план и оквир истраживања, усклађена је са стандардима истраживања. У оквиру методологије истраживања приказан је детаљан опис начина рада и обраде података.

Резултати истраживања су приказани по логичком редоследу табеларно и графички уз адекватан опис.

Дискусија резултата подразумева објашњење, односно интерпретацију резултата. Анализа резултата је представљена на веома приступачан у циљу што боље презентације целокупног рада.

Закључна разматрања – садрже кључне мисли изведене из више логички нужно повезаних судова истраживања, индуковане из добијених резултата истраживања, са фокусом на применљивост и значај резултата.

Научни допринос истраживања и могућност примене у пракси – садржи представљен сумиран постигнут научни допринос истраживања у предметној области. На основу добијених резултата истраживања уочљив је важан допринос тумачењу проблематике која је испитана, а која у прошлости није директно нити довољно научно проверена. Предложена су конкретна решења, која се у одређеним сегментима могу имплементирати у методици наставе природе и друштва.

Литература – Попис коришћене литературе садржи велики број значајних литературних извора, који су анализирани и коришћени у дисертацији.

Прилози – Представљају посебно издвојен додатни графички и тебеларни материјал у циљу употпуњења приказа резултата истраживања, на које се аутор позива у обради тезе.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Наслов дисертације је јасно формулисан и у потпуности указује на садржај рада.

Део I: УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Уводни део рада даје елементарне теоријске основе неопходне за разумевање предмета, проблема и значаја истраживања. У оквиру овог дела представљена су уводна разматрања и дефинисане су потребе да се детаљније и подробније истраже међусобне представе, мисли, односи, осећања, опажања и понашања носилаца образовних и васпитних процеса суседних народа, тематски конкретно – учитеља српске, хрватске и бошњачке националности. Овако постављен приступ подразумевао је методологију прикупљања података, чија међусобна анализа и упоређивање су омогућили да се идентификују важнији елементи на пољу мишљења и социјалног опажања, на шта ставови директно утичу, а у сврху побољшања васпитно-образовног рада са ученицима. Основни критеријум у овом дијагностичком приступу, осим научне утемељености за примерене наставне садржаје, јесте и етички контекст. Уводни део разјашњава и сврху истраживања у три историјски, културно, територијално и по много чему другом повезане земље (Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина), која се огледа у потреби да се кроз међусобну перцепцију дође до сазнања и утврди да ли је адекватан третман не само у погледу релевантности или научне утемељености наставних садржаја, већ и у погледу потребе формирања пожељних представа о другим народима, с обзиром на опште европске циљеве и политику у сфери образовања, као и у погледу потребе постојања нивоа и квалитета социјалних интеракција различите етничке припадности у циљу унапређења наставе, повећања степена толеранције и нивоа етничке, као и друштвене свести. Сврха истраживања је и сазнавање да ли на нивоу региона учитељи покушавају да осмисле и примене друштвене садржаје у настави природе и друштва на начин који ће да стимулише когнитивну радозналост и когнитивне процесе ученика у циљу когнитивног развоја и њихове отворености и спремности за нове интелектуалне активности и дивергентне облике мишљења.

У овом делу је представљена и тема дисертације, приказана су крајња очекивања и на самом крају општег уводног дела приказана је структура целе

дисертације, односно начин организовања грађе по поглављима.

Део II: ТЕОРИЈСКЕ ОСНОВЕ ИСТРАЖИВАЊА

Други део представља релевантан теоријски оквир, у коме су приказана образовна достигнућа различитих историјских епоха јединственог простора, досадашње анализе и њихова критичка преиспитивања. Консултована су различита подручја блиских наука и њихових савремених дидактичких теорија и праваца. Теоријским основама истраживања омогућено је дефинисање кључних појмова истраживања. Приступ сложеној васпитно-образовној проблематици у региону подразумева сагледавање резултата и искустава до којих се дошло у ширем и ужем научном окружењу. Сходно томе, у овом поглављу су предочени резултати доступних досадашњих истраживања у вези са темом докторске дисертације. Опсег наведене и коментарисане литературе сведочи да је аутор темељно проучио најбитније стручне изворе и успео да их угради у текст. Овако структуриран теоријски оквир пружа добру основу за анализу наставних садржаја, на основу којих се развијају и формирају представе о сопственом народу и другим народима обухваћеним овим истраживањем.

Део III: ЕМПИРИЈСКИ ДЕО

Емпиријски део обухватио је методолошко пројектовање истраживања. У оквиру овог поглавља јасно и врло стручно су формулисани: проблем, предмет, циљеви и задаци истраживања. Основни проблем формулисан је питањем: *Какви су ставови и какав је утицај учитеља различите етничке припадности (у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини), према друштвеним садржајима наставе природе и друштва?* На основу постављеног проблема, предмет истраживања фокусиран је на ставове учитеља према друштвеним садржајима наставе природе и друштва и дефинисан је у виду тврдње: *Етничка припадност учитеља утиче на њихове ставове према реализацији одређених наставних садржаја интегрисаних природних и друштвених наука.* У односу на одређен проблем и предмет истраживања, основни циљ истраживања односи се на утврђивање ставова и утицаја учитеља различите етничке припадности према реализацији друштвених садржаја наставе природе и друштва. Истраживање је у теоријско-емпиријском погледу усмерено на то да се дође до научно утемељених података о релевантности наставних садржаја, на основу којих се развијају и формирају представе о сопственом народу и другим народима обухваћеним овим истраживањем, као и с обзиром на циљеве и политику образовања у Европској унији. Практични циљ заснива се на разјашњењу кључних проблема и тема у вези са формирањем и развијањем ставова учитеља према одређеним наставним садржајима предмета *Природа и друштво*, као и могућношћу њиховог утицаја, а који ће значајно да унапреде битне сегменте образовно-васпитног процеса. Према дефинисаним циљевима истраживања прецизно су изведени задаци и схватљиво постављене и образложене хипотезе, одређене варијабле, методе, технике и инструменти истраживања. Доминантно су коришћене: метода теоријске анализе, компаративна метода и аналитичко-дескриптивна метода. Структура истраживања, сложеност и осетљивост проблема истраживања, условили су примену разноврсних истраживачких техника и њима припадајућих инструмената. Недвосмислено су образложени: избор узорака, техничко организовање и ток истраживања, као и стандардни услови за регистровање података путем инструмената и ниво

статистичке обраде. Детаљно је описана процедура и сви потребни елементи, који су неопходни за извођење истраживања.

У оквиру овог дела рада сређени су анкетним упитником добијени одговори и статистички обрађени емпиријски подаци. Прегледно су структурисане групе истраживачких претпоставки, према којима су анализирани и интерпретирани резултати до којих се дошло у истраживању о утицају етничке припадности учитеља на њихове ставове према начину излагања и реализацији одређених наставних садржаја интегрисаних природних и друштвених наука. Приказани резултати истраживања су у складу са постављеним циљем и у потпуности одговарају методолошком аспекту дисертације. Резултати истраживања презентовани су целовито и јасно. Уз одговарајуће коментаре постављене су табеле са релевантним бројчаним подацима, праћене графичким приказима, што је свакако још једна добра страна ове дисертације. Изведене статистичке анализе су адекватно представљене.

Део IV: ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА

У четвртом делу дискутују се резултати до којих се у истраживању дошло. Поглавље дискусија резултата даје критички осврт на резултате, наглашава уочене недостатке коришћеног методолошког оквира и предлаже правце будућих истраживања. Коначан извештај о истраживању садржи интерпретирање налаза, извођење закључака, упоређивање резултата са резултатима претходних истраживања и препоруке.

Део V: ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Пети део језгровито сумира резултате истраживања. У крајњим исходима истраживања очекује се, да ће се применом сазнања до којих се истраживањем дошло, у теоријском смислу моћи да разјасне многе значајне везе и односи на плану образовно-васпитних исхода у Србији, Хрватској и Босни и Херцеговини – земљама које су обухваћене истраживањем, а што између осталог, може имати и велики практични значај на плану унапређивања образовања, васпитања и наставе у свакој од наведених држава. У овом делу резонски су изведени закључци истраживања и постављени резултати истраживања у ширу слику тренутног стања у области истраживања. Прегледно су представљени главни научни доприноси истраживања у актуелној научној области дисертације и дати предлози примене у пракси.

Литература садржи значајан број најновијих литературних навода, што додатно потврђује да је приступ литературним подацима критички адекватан, а тема дисертације актуелна и атрактивна.

Анализирајући све сегменте нацрта истраживања, комисија за оцену докторске дисертације констатује да се предложени нацрт докторске дисертације заснива на научном приступу проблему уз примену научних метода, те да има карактер научног рада и као такав је у складу са пријавом и образложењем теме докторске дисертације. Образложење предмета, метода и циља рада потврђује да је предложена тема актуелна и од значаја за развој науке и примену резултата у пракси, што указује да је у питању оригиналан начин анализирања проблема. Полазећи од научног, теоријског и практичног значаја истраживања, изабране литературе, циљева и резултата истраживања, коректно сачињеног плана рада, предложених хипотеза, изабраних метода, узорка истраживања, коришћених

метода статистичке обраде података, као и интерпретације резултата истраживања, чланови комисије су једногласни у оцени да дисертација садржи све релевантне целине и задовољава критеријуме науке уз поштовање научних принципа. Комисија сматра да су обухваћени и реализовани сви дефинисани аспекти за истраживање изведено у овој дисертацији у оквиру истраживане тематике. Исто тако, комисија констатује да је рад написан у кохерентној форми и да су у раду уважени основни епистемолошки принципи научног сазнања.

**VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ
ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА
ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ**

- Цвијановић, Ђ. (2012). *Сто година Основне школе Слободан Бајић Паја*. Лађарак: „АМ Graphic“. ISBN 978-86-917629-0-2
- Цвијановић, Ђ. и Драгановић, Н. (2015). *Сто двадесет година митровачке казнионе*. Лађарак: „АМ Graphic“. ISBN 978-86-84969-72-1
- Бијељић, Г., Цвијановић, Ђ. и Мартиновић, В. (2005). Школа активног учења – Школско развојно планирање. *Настава и васпитање*, 4-5, стр. 16-18.
- Cvijanović, Đ. (2016). IPA Cross-border Programme Croatia-Serbia 2007-2013. *Boords without borders: improving life quality for morginalized groups through people to people approoch*. www.croatia-serbia.com/sr/
- Цвијановић, Ђ. (2017). Савремене тенденције у методичком приступу садржајима наставе природе и друштва. *Педагошки записи бр. 3*, стр. 7-25

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Као што је већ назначено, на основу детаљног приказа стручне литературе који је послужио као одговарајући теоријски оквир, у дисертацији се приказују резултати емпиријског истраживања, који се заснивају, како на анализи и интерпретацији статистички обрађених одговора 301. испитаника, тако и у релевантној литератури и садржинској анализи наставних планова и програма република: Србије, Хрватске и Босне и Херцеговине. У складу са наведеним структурисане су истраживачке претпоставке, према којима су добијени следећи најважнији резултати спроведеног истраживања о утицају етничке припадности учитеља на њихове ставове према начину излагања и реализацији одређених наставних садржаја интегрисаних природних и друштвених наука:

Резултати анализе односа етничке припадности учитеља и друштвених садржаја наставе природе и друштва потврдили су да друштвена дефинисаност категорије људи у просвети, који се међусобно разликују према идентификацији на основу заједничких предака, те националних, друштвених или културолошких сличности, није од утицаја на реализацију друштвених садржаја наставе природе и друштва; Анализирајући исте односе дошло се до закључка да етничка припадност учитеља, укупно посматрано, не утиче на реализацију наставе природе и друштва са једне стране, али и да постоје разлике у ставовима према садржајима наставе и то тако да учитељи хрватске етничке припадности имају статистички значајно позитивнији став према садржајима наставе природе и друштва од учитеља српске и бошњачке припадности; Анализом етничке толеранције, на основу резултата закључено је да постоји висок ниво толеранције код учитеља различите етничке припадности према народима у окружењу и одсуство етничких стереотипија, што је веома битно имајући у виду да се толеранција и одсуство стереотипа према народима различитог етничитета директно рефлектује на стварање толерантне климе у учионици, а надаље и у свакодневном животу ученика; Много пута до сада је доказано да квалитет социјалних односа може да буде важан фактор у различитим сферама људског функционисања, те је то био један од разлога да се претпостави да постоји одређена релација између социјалних односа у школама и ставова према садржајима наставе природе и друштва. На основу анализе квалитета социјалних односа дошло се до значајног закључка да су социјални односи битан фактор у објашњењу става према садржајима наставе природе и друштва, и самим тим потврђено је да је развијена значајна комуникација између учитеља, тако да

кроз заједничко деловање доприноси развоју и унапређењу ставова према друштвеним садржајима наставе природе и друштва, а што има за последицу повећање ефикасности васпитно-образовног процеса; Један од важних закључака истраживања је да виши ниво стручног усавршавања доводи до позитивнијег става према садржајима наставе природе и друштва, односно да на став о садржајима наставе статистички значајно утиче стручно усавршавање. Самим тим виши ниво стручног усавршавања подиже ниво оспособљености учитеља ка тражењу нових путева у образовању и повећава његову способност стварања. Истраживањем разлике између учитеља који припадају хетерогеним етничким групама и става према садржајима наставе природе и друштва, дошло се до резултата да жене имају статистички значајно позитивнији став од мушкараца према садржајима наставе природе и друштва; Резултати су показали да постоји статистички значајна разлика у ставовима према садржајима наставе природе и друштва између учитеља различитог држављанства. На основу добијених резултата уочљиво је да учитељи који имају хрватско држављанство статистички значајно постижу виши скор на скали у односу на учитеље српског и босанског држављанства, док између учитеља са босанским и српским држављанством нема статистички значајних разлика. Када је у питању радни стаж учитеља, закључено је да постоји статистички значајна разлика у ставовима учитеља различитог радног искуства према друштвеним садржајима наставе природе и друштва. Резултатима анализе између учитеља различитог образовања је утврђено да не постоји статистички значајна разлика између учитеља различитог степена стручне спреме и става према садржајима наставе.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Резултати добијени истраживањем су приказани, анализирани и тумачени применом релевантних и оправданих научних метода прикупљања, обраде, и анализе квантитативних података. Избор наведених метода и начина њихове примене је у потпуности прилагођен карактеру проблема који су у дисертацији решавани. Резултати су приказани јасно и прецизно, са свим потребним детаљима. Прегледно и добро су структурирани, систематски изложени и јасно потврђују постављене хипотезе дисертације. Приликом тумачења резултата аутор је зналачки и свеобухватно полазио од релевантне стручне литературе, али је испољио и засновану креативност у ставовима и аргументацији. Коришћена литература указује да су размотрени актуелни ставови везани за проблематику утицаја учитеља различите етничке припадности на друштвене садржаје наставе природе и друштва. Према томе, резултати истраживања приказани су и протумачени на одговарајући начин, што је у складу са упутствима и трендовима водећих научника из области.

IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме

Дисертација је написана у складу са образложењем и циљевима истраживања наведеним у пријави теме.

2. Да ли дисертација садржи све битне елементе

Дисертација садржи све битне елементе који се захтевају за радове овакве врсте: наслов, резиме, садржај, опис тематике и проблема, преглед досадашњих истраживања и актуелно стање у области, јасно постављене циљеве и полазне хипотезе истраживања, адекватно коришћене истраживачке методе, прегледан приказ и анализу резултата, адекватну дискусију и јасно презентоване закључке. Дисертација даје преглед нових и релевантних истраживања и ставова у научној области дидактичко-методичке науке разредне наставе, као и научни допринос, предлог примене у пракси и предлог будућих истраживања.

3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци

Разматрајући целокупну материју докторске дисертације под насловом „Утицај етничке припадности учитеља на реализацију друштвених садржаја у настави природе и друштва“ кандидата Ђорђа Цвијановића, а посебно питања на основу којих су истражене релације између садржаја у наставним програмима и уџбеницима наставе природе и друштва у односу на ставове учитеља различите етничке припадности, комисија је закључила да је ово истраживање допринос обogaћивању методике наставе познавања друштва. Одрас резултата истраживања на проблематику мишљења и социјалног опажања учитеља, а у сврху побољшања васпитно-образовног рада са ученицима, наговештај је и најава новим могућностима којима би се ученици ефикасније подстицали на разумевање друштва данашњице и практично деловање у њему. Такође, предметна дисертација пружа допринос квалитетнијој реализацији одређених наставних садржаја наставе природе и друштва, на основу којих се развијају и формирају представе о сопственом народу и другим народима. Докторска дисертација унапређује практична питања методике природе и друштва, обogaћује корпус методичких знања, настоји да обликује наставу природе и друштва, посебно када су у питању друштвени садржаји, на начин који омогућава разумевање и прихватање других народа и њихових култура. Оригинални научни допринос дисертације представља и преглед актуелног стања у овој области.

Резултати дисертације валидна су основа за наредне истраживачке активности у области примене и осмишљавања друштвених садржаја у настави природе и друштва на подручју које се одликује етничком, религијском и идентитарном хетерогеношћу.

4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања

Докторска дисертација нема недостатака који битно утичу на коначан резултат истраживања.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

да се докторска дисертација кандидата Ђорђа Цвијановића, под насловом: „Утицај етничке припадности учитеља на реализацију друштвених садржаја у настави природе и друштва“ прихвати, а кандидату одобри јавна одбрана.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Члан 1, Председник комисије:
Проф.др Миа Марић,
Педагошки факултет, Сомбор

Члан 2:
Проф.др Радмила Богосављевић,
Педагошки факултет, Сомбор

Члан 3:
Проф. др Јосип Ивановић, Учитељски
факултет на мађарском наставном језику,
Суботица

Члан 4:
Доц. др Александар Јанковић,
Педагошки факултет, Сомбор

Члан 5, Ментор:
Проф.др Марија Сакач,
Педагошки факултет, Сомбор

Члан 6, Ментор:
Проф.др Станко Цвјетићанин, Педагошки
факултет, Сомбор

Сомбор, 18.04.2018.

НАПОМЕНА: Члан комисије који не жели да потпише извештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извештај образложење односно разлоге због којих не жели да потпише извештај.